

Het culturele veld in de stad Een (inter)nationaal of regionaal publiek in de schijnwerpers Kimberly van Aart

BOEKMAN

Kimberly van Aart

Het culturele veld in de stad

Een (inter)nationaal of regionaal publiek
in de schijnwerpers

In het denken over de toekomst van
de stad speelt de cultuursector een rol.
Hoe verhouden culturele instellingen zich
tot de stedelijke omgeving?

Kunst en cultuur geven de stad een identiteit (Bakker 2016). Maar voor de stad is het vormgeven van een welvarende culturele sector slechts één van vele zorgen. Verschillende wijken van de stad maken andere ontwikkelingen door; de stad heeft 'twee gezichten' (Raspe 2014, zie ook Janssen et al. 2016). En terwijl de ene stad floreert en groeit, wordt een andere juist geconfronteerd met krimp (Derksen et al. 2014). De uitdagingen voor de stad van de toekomst zijn talrijk (Raspe 2014).

In het denken over de toekomst van de stad is de cultuursector een vaak over het hoofd geziene speler (zie bijvoorbeeld Venhuizen 2016, Reeser et al. 2016). Om die reden wordt zowel in Nederland als daarbuiten meer aandacht gevraagd voor het stedelijke cultuuraanbod (Ollongren et al. 2015; Watson 2016). Zo zijn er wel voorbeelden te noemen van gemeenten →

die het culturele veld benutten en inzetten (Leden 2016, Prenger 2016), maar zijn deze niet per se indicatief voor toekomstige ontwikkelingen. En waar juist wel diepgaand aandacht wordt besteed aan *good practices* van stedelijk beleid, ligt de focus weer minder duidelijk op de kunst- en cultuursector (European Cultural Foundation 2016; Pratt 2014).

Niettemin pleit de Raad voor Cultuur in de *Agenda Cultuur 2017-2020 en verder* voor stedelijke regio's als regisseurs van de culturele infrastructuur (2015); omdat kunst en cultuur bepalend zijn voor de identiteit van deze regio's, maar ook omdat deze volgens de Raad zelf kunnen en moeten inschatten waar hun kwaliteiten liggen, en waar vraag naar is onder het lokale publiek. De wethouders kunst en cultuur van de negen grootste gemeenten onderschrijven dit advies, en stellen dat culturele instellingen bijdragen aan de stedelijke context en daarop inspelen (Ollongren et al. 2016). De verschillen tussen en binnen steden noden tot maatwerk. Tegelijkertijd zijn juist daarom niet alle partijen ervan overtuigd dat regie door stedelijke regio's succesvol zou zijn; versnippering of verschraving van het culturele veld ligt op de loer (zie Mutsaers 2016; Bussemaker 2015; Melsert 2015).

Over de mate waarin de regie van het cultuuraanbod op nationaal of regionaal niveau moet liggen lopen de meningen zichtbaar uiteen. Dat roept de vraag op hoe de culturele instellingen zich nu al tot de lokale context verhouden, zeker in grote steden, waar de kunst- en cultuursector een potentieel groot en divers (lokaal) publiek kan bereiken. Interessant is de manier waarop de (door Rijk, provincies of gemeenten) gesubsidieerde culturele instellingen inspelen op de stedelijke context, die vaak sterk contrasteert met kleinschalige, bottom-up initiatieven (Schaik 2016). Voor Amsterdam en Rotterdam brengen de jaarverslagen van enkele gesubsidieerde instellingen in beeld hoe deze het lokale publiek al dan niet in de schijnwerpers zetten.

Spreiding en diversiteit

De gemeente Amsterdam kiest in *Hoofddlijnen Kunst en Cultuur* 'voor de meerpole stad als perspectief voor het kunst- en cultuurbeleid' (2016), en schetst daarbij de toekomst-

mogelijkheden voor verschillende stadsdelen. Toneelgroep Amsterdam profileert (2016) zich – onder meer – als stadsgezelschap, voor alle vaste bewoners en gasten van de hoofdstad. Met de voorstellingen in Amsterdam trekt zij ook bijna driekwart van haar totale Nederlandse publiek (Toneelgroep Amsterdam 2016). Daarnaast bereiken Filmmuseum EYE en fotografiemuseum FOAM nieuwe, lokale doelgroepen, bijvoorbeeld dankzij tentoonstellingen die specifiek voor hen interessant zijn (EYE 2015). Deze instellingen richten het vizier echter ook op een nationaal publiek.

Daarnaast presenteren de drie grote, toonaangevende kunstmusea in de stad – het Rijksmuseum, het Van Gogh Museum en het Stedelijk Museum Amsterdam – vooral een internationaal karakter. De toestroom van toeristen is voor de grote Europese steden niet alleen positief (Hermanides 2015). Sommigen stadsbewoners hebben alternatieve toeristeninformatie samengesteld (zie bijvoorbeeld citinerary.net), en proberen zo – bottom-up (zie Dommelen 2016) – toeristen over de stad te verspreiden. Dat onderstreept het belang van spreiding van het culturele aanbod in de stad, waar ook de gemeente Amsterdam (2015) op wijst.

In Rotterdam streeft de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur (RRKC) onder meer naar inhoudelijke diversiteit. In de havenstad is – net als in andere grote steden – een grote rijkdom aan culturen zichtbaar (Duurvoort 2016). De RRKC pleit er dan ook voor dat culturele instellingen 'collectief zorg dragen voor een aanbod dat is afgestemd op die grote verscheidenheid' (RRKC 2015b, 6). De (gesubsidieerde) filmtheaters, musea, theaters en andere culturele instellingen wordt verzocht te laten zien wat hun positie is binnen en voor de stad (RRKC 2015b). Daar zijn deze instellingen zich ten dele ook al van bewust; terwijl Museum Boijmans van Beuningen bijvoorbeeld een nationaal publiek bedient, zet het RO Theater juist (letterlijk) inwoners van de stad in het voetlicht. Het cultuuraanbod in de stad heeft meer dan één gezicht.

Toch constateerde de RRKC naar aanleiding van de subsidieaanvragen voor 2017-2020 dat er nog te weinig wordt gedaan om de diverse stadsbewoners daadwerkelijk te bereiken →

(RRKC 2016). En de nieuwe gebouwen waarmee Rotterdam in gestaag tempo wordt opgesierd – de Markthal, het nieuwe Centraal Station – krijgen weliswaar veel aandacht van media en van toeristen (RRKC 2015a), maar charmeren niet bepaald het lokale publiek, zo stelt onderzoeker Julian Schaap (2015) in het online tijdschrift *Vers Beton*. Wat Rotterdamers nu juist gemeen hebben is volgens Schaap de waardering voor het erfgoed uit de naoorlogse periode. De stad heeft mede dankzij deze gebouwen een ‘rauwe’ sfeer, die voor bijvoorbeeld het gesubsidieerde RO Theater vervolgens weer als leidraad fungeert (zie RO Theater 2016). Naast de meer nationaal georiënteerde instellingen is er zodoende in Rotterdam ook aanbod dat juist op de stadsbewoners is gericht.

De lokale verankering van kunsten

De activiteiten en toekomstplannen van gesubsidieerde culturele instellingen in andere steden laten zien dat vooral theater het verhaal van de stad succesvol uit kan dragen, voor én met het lokale publiek. Het Zuidelijk Toneel werkte bijvoorbeeld samen met lokaal publiek, voor verschillende producties (Stichting Het Zuidelijk Toneel 2016). En het ‘eigen’ publiek van het Nederlands Dans Theater bestaat vooral uit inwoners uit de regio (Nederlands Dans Theater 2016). In de zoektocht naar een lokaal dan wel (inter)nationaal publiek maken in Rotterdam en Amsterdam enkele instellingen zichtbaar hoe zij elkaar aanvullen. De stad heeft meer gezichten, zo ook het stedelijke culturele veld van de toekomst.

Literatuur

- Bakker, J. H. (2016) ‘De Stad moet op zoek naar haar plaats’. In: Benschop (et al.) (red.) *Filosofen agenderen de stad*. Den Haag: Platform31. www.ruimtevolk.nl
- Bussemaker, J. (2015) *Reactie op Agenda Cultuur 2017-2020* [toespraak]. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. [bibliotheekcatalogus](http://bibliotheekcatalogus.nl)
- Derksen, W. (et al.) (2014) *Perspectief voor steden*. Commissie Derksen. Den Haag: VNG. [bibliotheekcatalogus](http://bibliotheekcatalogus.nl)
- Dommelen, S. van (2016) ‘De hoeders van de stad. Kunstenaars en creatieven geven stad nieuw gezicht’. In: *Boekman*, jrg. 28, nr. 107, 20.
- Duurvoort, H. (2016) ‘Sociale cohesie moet, met of zonder kunst’. In: *Boekman*, jrg. 28, nr. 107, 50.
- European Cultural Foundation (2016) *Build the city: Towards a practice-based manifesto*. Amsterdam: European Cultural Foundation. [bibliotheekcatalogus](http://bibliotheekcatalogus.nl)
- EYE (2016) *Jaarverslag 2015*. Amsterdam: EYE.
- Gemeente Amsterdam (2015) *Hoofdlijnen Kunst en Cultuur 2017-2020*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam. [bibliotheekcatalogus](http://bibliotheekcatalogus.nl)
- Hermanides, E. (2015) ‘Amsterdam dreigt te disneyficeren’. *Het Parool*, 8 februari. www.parool.nl
- Janssen, J. (et al.) (2016) ‘Sociaal-culturele agenda bepalend voor “triomf van de stad”’. In: *Boekman*, jrg. 28, nr. 107, 4.
- Leden, J. van der (2016) ‘Trots op Almelo’. In: *Boekman*, jrg. 28, nr. 107, 46.
- Melsert, Y. (2015) *Betref: Reactie op advies* [brief]. Amsterdam: NAPK. [bibliotheekcatalogus](http://bibliotheekcatalogus.nl)
- Museum Boijmans van Beuningen (2016) *Jaarverslag 2015*. Rotterdam: Museum Boijmans van Beuningen.
- Mutsaers, W. (2015) ‘Betref: Agenda Cultuur’ [brief]. Hilversum: De Popcoalitie. [bibliotheekcatalogus](http://bibliotheekcatalogus.nl)
- NAPK (2014) *Maatschappelijk georiënteerde projecten en producties door instellingen in de podiumkunsten*. Amsterdam: NAPK. [bibliotheekcatalogus](http://bibliotheekcatalogus.nl)
- Nationale Opera en Ballet (2016) *Jaarverslag 2015*. Amsterdam: Nationale Opera en Ballet.
- Nederlands Dans Theater (2016) *Jaarverslag 2015*. Den Haag: Nederlands Dans Theater.
- Ollongren, K. (et al.) (2015) *Visie op uitgangspunten voor het cultuurbeleid en de landelijke culturele infrastructuur voor de periode 2017-2020* [brief]. Amsterdam: Gemeente Amsterdam. [bibliotheekcatalogus](http://bibliotheekcatalogus.nl)
- Pratt, A.C. (2014) *Future of cities: the cultural dimension*. London: Foresight, Government Office for Science. [bibliotheekcatalogus](http://bibliotheekcatalogus.nl)
- Prenger, H. (2016) ‘Van mijnen naar murals in Heerlen’. In: *Boekman*, jrg. 28, nr. 107, 28.
- Raad voor Cultuur (2016) *Agenda Cultuur 2017-2020 en verder*. Den Haag: Raad voor Cultuur. [bibliotheekcatalogus](http://bibliotheekcatalogus.nl)
- Raspe, O. (2014) *Trends in de regionale economie. Input voor de VNG-commissie Stedelijk Perspectief*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving. [bibliotheekcatalogus](http://bibliotheekcatalogus.nl)
- Reeser, P. (et al.) (2016) ‘Smart City, Art city? Kunst en cultuur en de stad van de toekomst’. In: *Boekman*, jrg. 28, nr. 107, 24.
- Rijksmuseum (2015) *Jaarverslag 2014*. Amsterdam: Rijksmuseum.
- RO Theater (2016) *Jaarverslag 2015: Verbeeldingskracht en Engagement*. Rotterdam: RO Theater.
- RRKC (2015a) *De kracht van Rotterdam: kunst en cultuur. Sectoranalyse 2015*. Rotterdam: RRKC. [bibliotheekcatalogus](http://bibliotheekcatalogus.nl)
- RRKC (2015b) *Reikwijdte en armslag. Uitgangspuntennota voor het Rotterdamse Cultuurplan 2017-2020*. Rotterdam: RRKC. [bibliotheekcatalogus](http://bibliotheekcatalogus.nl)
- RRKC (2016). *Cultuurplanadvies 2017-2020*. Rotterdam: RRKC. [bibliotheekcatalogus](http://bibliotheekcatalogus.nl)
- Schaap, J. (2016) ‘Waar is de Rotterdamse lelijkheid gebleven?’ In: *Vers Beton*, 15 februari. www.versbeton.nl
- Stedelijk Museum Amsterdam (2015) *Jaarverslag 2014*. Amsterdam: Stedelijk Museum Amsterdam.
- Stichting Het Zuidelijk Toneel (2016) *Jaarverslag 2015*. Tilburg: Zuidelijk Toneel.
- Toneelgroep Amsterdam (2016) *Bestuursverslag en jaarrekening 2015*. Amsterdam: Toneelgroep Amsterdam.
- Van Gogh Museum (2015) *Jaarverslag 2014*. Amsterdam: Van Gogh Museum.
- Watson, K. (2016) *Neem Cultuur op in de EU Urban Agenda* [brief]. Amsterdam: European Cultural Foundation. [bibliotheekcatalogus](http://bibliotheekcatalogus.nl)

Kimberly van Aart
is junior onderzoeker
bij de Cultuurindex
Nederland en
redacteur van
Boekman

Colofon

Boekman Extra is een onregelmatig verschijnende digitale uitgave van de Boekmanstichting.

De Boekmanstichting verzamelt en verspreidt kennis en informatie over kunst en cultuur in beleid en praktijk. Het werkterrein omvat het kunst- en cultuurbeleid van de overheden, particuliere financiering van kunst, de sociaal-economische en juridische aspecten van de kunsten en het kunstenaarsberoep, marketing en sponsoring, culturele organisaties en manifestaties, kunst in relatie tot (nieuwe) media, cultuurbehoud, kunst-educatie, amateurkunst en kunstvakonderwijs.

Zie ook www.boekman.nl

Redactie

Kimberly van Aart,
Ineke van Hamersveld,
Jack van der Leden,
André Nuchelmans

Productie

André Nuchelmans

Redactieadres

Boekmanstichting,
t.a.v. redactie *Boekman Extra*
Herengracht 415,
1017 BP Amsterdam,
telefoon 020 – 624 37 36,
e-mail redactie@boekman.nl

Kopij volgens de redactie-
aanwijzingen via e-mail

Eindredactie en correctie

Taalbureau IJ, Amsterdam

Beeldredactie

André Nuchelmans,
Joseph Plateau grafisch
vormgevers

Vormgeving

Joseph Plateau grafisch
vormgevers, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden.
Niets uit deze uitgave mag
worden verveelvoudigd,
opgeslagen in een geauto-
matiseerd gegevensbestand,
of openbaar gemaakt, in
enige vorm of op enige wijze,
hetzij elektronisch, mecha-
nisch, door fotokopieën,
opnamen, of op enige andere
manier, zonder vooraf-
gaande schriftelijke toe-
stemming van de uitgever.

Voor het overnemen van
gedeelte(n) uit deze uitgave
in bloemlezingen, readers en
andere compilatiewerken
(art. 16 Auteurswet 1912)
dient men zich tot de uit-
gever te wenden.

Al het mogelijke is gedaan
om rechthebbenden van
beeld te achterhalen. Indien
u meent over auteursrechten
te beschikken van beeld in
deze *Boekman Extra*, dan
kunt u contact opnemen met
de Boekmanstichting in
Amsterdam.